

MEMORANDUM

No. 9

datum: 16 januari 1963

Van: DBI/PL

Aan: DBI

Onderwerp: Beantwoording vragenlijst Indonesië.

ZEER GEHEIM

1. Het ontbreken van gegevens, betreffende de bronnen, waaraan informant zijn inlichtingen ontleent, bemoeilijkt aanzienlijk de evaluatie der berichtgeving. Deze is thans geheel afhankelijk van vergelijking met van elders bekende gegevens en van interne evidentie.
2. In het antwoord op vraag 2 van het eerste deel van het rapport wordt het totstandkomen van het onderhoud, dat President Kennedy op 26 juli met Subandrio heeft gehad, toegeschreven aan lobbyen door de Panam-Oil Cy.. Ons is echter bekend, dat in werkelijkheid Bunker en Rusk daartoe het initiatief hebben genomen (ref.nr.rood 4376, voorlaatste al. en rood 7400, laatste al.) . Om boven aangegeven reden valt echter niet uit te maken waar de fout ligt, bij Subandrio zelf, of bij eventuele schakels in de berichtgeving, dan wel bij informant.

Het lijkt ook niet erg aannemelijk, dat Subandrio erg verbaasd is geweest over Kennedy's wetenschap betreffende de Russische wapenleveringen. Deze hadden ruime publiciteit gehad en waren ook moeilijk aan waarneming te onttrekken. Het ligt meer voor de hand te veronderstellen, dat Kennedy heeft laten blijken precies op de hoogte te zijn van de Indonesische voorbereidingen tot een aanval.

Er is ook reden tot twijfel aan de juistheid van de mededeling, dat Subandrio heeft gerapporteerd, dat Indonesië niet bevreesd hoefde te zijn voor Amerikaanse interventie. Zelfs indien Kennedy zich zou hebben bepaald tot de verklaring, dat hij hulp zou geven aan Nederlandse vluchtelingen, zou hierin de aanwezigheid liggen opgesloten van schepen en vliegtuigen van de Amerikaanse strijdkrachten op of nabij het gevechtsterrein. Het vermoeden bestaat echter, dat Kennedy veel verder is gegaan en wel degelijk met de mogelijkheid van militair ingrijpen heeft gebluft, hoewel hij voor zichzelf het besluit had genomen daartoe

MEMORANDUM

Van: datum:
Aan:
Onderwerp: -2-

niet over te gaan. (Dit heeft volgens mededeling van Jhr. Huydecoper het State Department hem te verstaan gegeven). Anders is ook nauwelijks te verklaren, dat - zoals informant zelf zegt - het onderhoud Subandrio-Kennedy beslissend is geweest voor het besluit de onderhandelingen voort te zetten en derhalve van de aanval af te zien.

Een detail waarvan de onjuistheid vaststaat en dat informant had kunnen controleren is voorts, dat Subandrio onmiddellijk na dit gesprek naar Djakarta ^{204 zijn} is teruggekeerd. Hij heeft eerst de onderhandelingen hervat en is pas op 31 juli uit de V.S. vertrokken.

3. De mededelingen in de beantwoording van vraag 3 over de aarzelingen bij de strijdkrachten komen niet overeen met wat ons uit andere bronnen bekend is. Soekarno zelf heeft na de ondertekening van de wapenstilstand nog krachtdadig moeten ingrijpen om de militaire bevelhebbers van actie te weerhouden. Men zal ongetwijfeld met zware verliezen hebben gerekend, maar niets wijst erop, dat men zich daardoor zou hebben laten weerhouden. Hiertoe was te minder reden, als waar zou zijn, dat Subandrio de boodschap had gebracht, dat Amerikaanse inmenging niet te duchten viel.

Dat van de naleving van het accoord door Indonesië niet veel valt te verwachten, is inmiddels inderdaad wel gebleken. Eveneens, dat het leger en niet Subandrio voorbestemd schijnt de belangrijkste rol te spelen in het bestuur over West Nieuw-Guinea.

Dat men zal trachten met behulp van de Nederlandse bijdrage iets aan de opbouw te doen is (nog?) niet bewaarheid. Tot dusver is het Nederlandse aanbod niet aanvaard.

De beantwoording van de vragen betreffende herstel van

MEMORANDUM

- 3 - datum:

Van:

Aan:

Onderwerp:

de diplomatieke betrekkingen bevat niets concreets, doch dit kan zeer wel hieruit te verklaren zijn, dat de besluitvorming in Indonesië nog niet voltooid is.

De antwoorden op de economische vraagpunten bevatten sub 5 een interessant idee, dat de moeite van bestudering loont, indien het tot onderhandelingen over een betalingsregeling komt.

Het valt op, dat geen melding wordt gemaakt van een Indonesische contra-claim op grond van de grote militaire uitgaven die men zich voor de Nieuw-Guinea-zaak heeft moeten getroosten, een denkbeeld, dat door Subandrio enige malen is uitgesproken. De Indonesische bezwaren hier opgesomd betreffen uitsluitend het ontbreken van betalingscapaciteit.

De mededelingen over de aflossing van schulden voor militaire leveranties roepen vragen op. Het is prima facie onwaarschijnlijk en in strijd met van bevriende zijde verkregen inlichtingen, dat eerst in 1972 de eerste aflossing op de laatste leveranties zou dienen te geschieden. De wapens zullen dan, zo niet versleten, toch verouderd zijn. Daar op dit punt te weinig met zekerheid bekend is, kunnen de inlichtingen echter niet definitief als onjuist bestempeld worden. Het is denkbaar, dat de Sowjet-Unie om politieke bezwaren tegen een schenking van wapens te ontgaan, deze heeft gecamoufleerd als een lening.

In het algemeen maken de inlichtingen in antwoord op deze vragen en op de vragen 7a en b van het tweede gedeelte de indruk, dat informant goede contacten heeft in economische en financiële kringen. Of hij deze in zijn huidige functie kan blijven cultiveren is onzeker.

De berichtgeving in het tweede gedeelte maakt op het oog een betere indruk, daar zij meer homogeen is en weinig

- 4 -

MEMORANDUM

Van: datum:
Aan:
Onderwerp:

-4-

aanwijsbare tegenstrijdigheden (wel technische onjuistheden) bevat. De moeilijkheid bij de evaluatie is hier , dat uitsluitend gegevens vermeld worden, die de these kunnen steunen, dat Nasution een zeer sterke positie inneemt en de kracht van de PKI wordt afgedaan met de doodoener, dat Nasution beweert de groei van het communisme op elk gewenst moment te kunnen stoppen. Bovendien zijn feiten en interpretatie ook hier dooreengemengd. De omstandigheid, dat het nodig werd geacht Jani plechtig zijn trouw aan Nasution te doen zweren (p.2, voorl. al.), kan evenzeer gezien worden als een bewijs, dat diens loyaliteit twijfelachtig is.

Op dit punt dienen de mededelingen van informant bijzonder kritisch te worden bekeken, daar hij deel uitmaakt van een camarilla, die uit is op verovering van de macht onder de aegis van Nasution en hij dus geneigd zal zijn en er belang bij heeft diens machtspositie zo gunstig mogelijk voor te stellen.

Deze instelling blijkt ook uit de punten 3a en 3b, waar het wordt voorgesteld, alsof Nasution zich over de macht van President Soekarno geen zorgen hoeft te maken. Uit informant's eigen relaas (p.2, tweede al.) blijkt echter, dat Nasution er zelfs niet aan heeft gedacht zich te verzetten toen Soekarno hem wilde wegpromoveren, maar er zich toe heeft bepaald zo gunstig mogelijke voorwaarden te scheppen om zijn machtspositie in zijn nieuwe functie te handhaven. Daarin schijnt hij inderdaad tot op grote hoogte te zijn geslaagd. Uit de mededelingen van informant valt tevens af te leiden, dat Nasution zijn kans om de hoogste macht in de staat te verwerven eerst gekomen acht, als " Soekarno ooit iets (mocht) overkomen". Daarmee lijkt tevens het antwoord gegeven op de vraag, of hij zich zou kunnen handhaven, indien Soekarno zou besluiten zich van

-5-

MEMORANDUM

Van: datum:
Aan:
Onderwerp: -5-

hem te ontdoen.

Punt 6 bevat zeer onwaarschijnlijke en controleerbaar onjuiste gegevens. De terloopse mededeling, dat zich intermediate range missiles in Indonesië bevinden, zou sensationeel zijn, indien zij geloofwaardig was. Indien ik deze term juist begrijp, zijn deze missiles uitsluitend bestemd voor atoomladingen, hetgeen zou inhouden, dat ook atoomkoppen in Indonesië gestationneerd waren, daar anders plaatsing van deze missiles geen zin zou hebben, m.a.w., dat de Russen over een atoom-basis in Indonesië zouden beschikken van dezelfde aard als zij zo juist in Cuba hebben moeten afbreken. Al eerder heeft informant de grove blunder gemaakt de aanwezigheid van intercontinental missiles te melden en deze aanvankelijk vol te houden toen hem op de onmogelijkheid daarvan werd gewezen. Als bijna zeker dient te worden aangenomen, dat hij zich ondanks deze les opnieuw heeft schuldig gemaakt aan het losweg hanteren van technische termen waarvan hem de draagwijdte kennelijk niet voor ogen staat.

Niet juist is dat " twee kruisers van de Swerdlowsk klasse in de Indonesische wateren varen". Er is er één en er is sprake van, dat er een tweede geleverd zal worden, maar deze is nog niet in Indonesië. Voor nadere controle zouden deze en de andere militaire gegevens aan het oordeel van bevoegde militaire instanties dienen te worden onderworpen.

Interessant zijn daarentegen de aanhalingen uit het gesprek met Michaelov (p.7), indien men er van uit kan gaan, dat deze inderdaad autentiek zijn. Het zou nuttig zijn te weten, waar informant zijn kennis vandaan heeft. Is hij bij het gesprek aanwezig geweest, of heeft hij een

-6-

MEMORANDUM

Van: datum:
Aan:
Onderwerp:

-6-

document geciteerd? Zo ja, dan kan worden aangenomen, dat hij nog steeds toegang heeft tot belangrijke geheime gegevens.

Sub 8. De aanleg van militaire bases op de Natoena- en Anambas-eilanden is een nieuw gegeven.

Voorts is interessant, dat men plannen heeft om op politieke gronden Singapore als doorvoerhaven uit te schakelen. Dit zou voor de Nederlandse scheepvaart en handel belangrijke perspectieven kunnen bieden, indien inderdaad betere betrekkingen tussen Nederland en Indonesië tot stand zouden komen.

Samenvattend valt - onder het reeds in de aanhef gemaakte voorbehoud - te constateren,

1. dat informant vermoedelijk nog steeds toegang heeft tot belangrijke gegevens;
2. dat de waarde van zijn berichtgeving in aanzienlijke mate wordt aangetast, doordat feiten, geruchten en commentaar zijn doorengemengd, doordat hij - althans op militair gebied - termen gebruikt waarvan de draagwijdte hem vreemd is en door feitelijke onjuistheden;
3. dat de berichtgeving, indien zij zich meer zou concentreren op eigen waarnemingen en registratie van mededelingen van belangrijke subbronnen, aan waarde zou winnen.
4. dat informant in het verleden herhaaldelijk heeft bewezen over zodanige contacten te beschikken, dat hij waardevolle inlichtingen kan verstrekken, zelfs over plannen en besluiten, die in zijn land slechts in kleine kring bekend zijn en dat dit ook in de toekomst weer van belang kan zijn, b.v. wanneer de Nederlandse Regering haar houding zal moeten bepalen bij onderhandelingen over afrekening van de Indonesische schulden en herstel van economische betrekkingen en in het algemeen

-7-

MEMORANDUM

Van:

datum:

Aan:

Onderwerp:

-7-

om Nederland's reputatie - ook onder bondgenoten - ,
van goed te zijn ingelicht over Indonesië, te kunnen
handhaven. Afgewacht dient echter te worden, of
informant ook in de toekomst voldoende toegang tot
goede bronnen zal behouden.

MEMORANDUM

Van: DBI/PL

No. 25

datum: 22 februari 1963

Aan: DBI

ZEER GEHEIM

Onderwerp:

Z
met advies conform
22/2

1. De opmerkingen betreffende het ontbreken van gegevens over de bronnen waaruit werd geput, sloegen op het rapport in de vorm waarin het aan mij ter beschikking stond, die opvallend minder concreet was dan vorige berichten uit deze bron. Zij behoeven dus geen critiek op de bron in te houden. Gaarne wordt onderschreven, dat informant in het verleden belangrijke en goed gefundeerde mededelingen heeft gedaan, ook op militair terrein. De vraag was echter, of hij thans ook nog daartoe in staat was. Aan de hand van het ter beschikking staande rapport kon dezerzijds niet tot een volledig positief oordeel worden gekomen.
2. Dat Indonesië over raketten beschikt, staat buiten twijfel. De vraag is echter, of daaronder ook intermediate range missiles zijn. Voorzichtigheid op dit punt is geboden, daar informant indertijd positief de ~~bewering~~^{levering} van I.C.B.M.s had aangekondigd en eerst na herhaalde critiek van de Nederlandse inlichtingendiensten toegaf, dat hij zich vergist had en dat het een ander type missile moest betreffen. Dat uit een onderzoek tezamen met de C.I.A. geconcludeerd werd, dat van intermediate range missiles sprake was, is mij onbekend. Een rapport, dat door de Russen geen atoomkoppen worden geleverd, kan ik mij niet herinneren. Blijft de vraag, wat voor zin de levering van intermediate range missiles kan hebben, indien niet tevens atoombewapening voorhanden is, of de levering daarvan in het voornemen ligt? Indonesische bereidheid om de Russen in de gelegenheid te stellen atoombases in te richten zou Indonesië tot een tweede Cuba maken. Dit zou uiteraard moeten leiden tot een algehele herziening van het ten aanzien van Indonesië te voeren beleid, niet alleen door Nederland, maar ook door het Westen als geheel. De als terloops door informant terzake gedane mededeling geeft geen blijk, dat hij de

MEMORANDUM

Van: datum:
Aan: -2-
Onderwerp:

draagwijdte daarvan beseft. Toch zijn er wellicht redenen de juistheid daarvan niet bij voorbaat te verwerpen. Het is dan echter van eminent belang op dit punt zo uitvoerig en concreet mogelijke gegevens te verkrijgen en hieraan hoogste prioriteit te geven.

3. In de critiek ad 2b is inderdaad onvoldoende tot uiting gekomen het onderscheid tussen de geloofwaardigheid van de waarneming en die van de inhoud van het bericht. Dat de inhoud i.c. onjuist was (de berichtgeving van Washington stelt namelijk buiten twijfel, dat het initiatief tot het gesprek van Amerikaanse zijde uitging), hoeft aan de geloofwaardigheid van de waarneming niet af te doen, nu er aannemelijke redenen zijn voor de veronderstelling, dat informant's bron zelf in dwaling verkeerde.

Het blijft een slordigheid, dat informant stelt, dat Subandrio " direct" na het gesprek met Kennedy naar Djakarta terugkeerde. Het hele doel van dit gesprek was juist Subandrio te bewegen niet onmiddellijk terug te gaan, zoals hij van plan was, maar de besprekingen te hervatten. Aan deze aandrang heeft hij gevolg gegeven. Dat voor dit gebrek aan exactheid verklaringen bestaan, doet aan het feit niet af.

4. Er blijft een niet te verklaren tegenspraak tussen de mededeling, dat het gesprek met Kennedy doorslaggevend was voor het besluit de onderhandelingen te hervatten (en derhalve af te zien van het enige alternatief: de militaire aanval) en de inlichting, dat de Nationale Defensieraad - " die het helemaal niet eens was met zijn démarche bij Kennedy"- zich neerlegde bij een vreedzame oplossing, toen Subandrio had medegedeeld, dat voor militair ingrijpen door de V.S. geen vrees hoefde te bestaan.

MEMORANDUM

Van: datum:

Aan:

Onderwerp:

-3-

5. Voor wat betreft de opmerking ad 3 van de contra-memorie geldt eveneens het bovenstaande sub 1.